

ט"ז טבת, תשע"ד, 19.12.2013

גיליון מס' 388

פרשת שמות

ממשפחה לעם – מה זה אומר לנו?

מאת גלעד אוברמן, קיבוץ לביא

הפסוקים הראשונים של ספר שמות מבשרים לנו על מהפך היסטורי שהתחיל אז וממשיך עד עצם היום הזה. בתחילה זהו רק תאור עובדתי קצר – "ובני ישראל פרו וישרצו ויעצמו במאד מאד ותימלא הארץ אותם", המציין ריבוי בממדים יוצאי דופן, כפי שניתן ללמוד הן מן הנתונים הכמותיים שבהמשך ספר שמות "שש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף", והן מתיאורי המדרש על הנשים היולדות שישה בכרס אחד. אולם השינוי התודעתי הוא המשמעותי יותר, ובאופן לא מפתיע הוא מצוין ע"י מתבונן חיצוני – פרעה מלך מצרים – האומר בפשטות: "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנר".

הכתוב סותם ואינו מפרש מתי חל השינוי התודעתי הפנימי של מעבר מסטאטוס של משפחה, ואפילו תהא זו משפחה גדולה ומורחבת, לסטאטוס של עם. איננו יודעים מתי, אם בכלל, קם מישהו מבני ישראל, במשמעו המקורי של מושג זה – צאצאיו של יעקב אבינו – והגדיר את קבוצת האנשים הזו, המשפחה המורחבת המתגוררת בגושן, כעם. יתכן כי הייתה איזו הגדרת ביניים שבטית, בדומה אולי לשבטי הבדואים, אך בכל הנוגע לטקסט, ואולי גם לפרק הזמן שחלף מאז הירידה למצרים, המעבר ממשפחה לעם קרה כמעט כהרף עין.

במסתו הידועה, "קול דודי דופק", הגדיר הרב סולובייצ'ק את שתי הבריתות שבין הקב"ה לעם ישראל – ברית גורל וברית ייעוד. ניתן לראות את ברית הגורל, בין אם מדובר בירידה למצרים הנגזרת מברית בין הבתרים ובין אם מדובר בברית המילה שהרב מגדיר כביטוי של ברית הגורל, כרכיב שניתן לקשור אותו גם ליחיד או למשפחה. אף שברית מצרים היא-היא המוגדרת כברית גורל, הרי שהשונות ביחס לסביבה האחרת, שהיא ממאפייני ברית הגורל, מומחשת כבר מימיו של אברהם העברי, הנמצא מעבר אחר לעומת העולם כולו, ונמשכת כך עם יצחק מול הפלשתים, יעקב מול לבן ואחיו ויוסף מול מצרים. ההכרה שלאחר הטרונספורמציה ממשפחה לעם הופכת ברית הגורל למאפיין מובהק של עם ישראל אין בה כדי לשלול את העובדה שברית הגורל מאפיינת את משפחת האבות מרגע הגדרתה ע"י אברהם כמשפחה הנבדלת מאורחות החיים של הסביבה בה היא חיה.

הברית האחרת, ברית הייעוד, שיכולה אמנם לאפיין יחידי סגולה כדוגמת אברהם, היא במהותה ומלכתחילה ברית של עם. העם כמכלול מקבל על עצמו ייעוד, וייחודה של הברית בהיותה נקשרת לעם, ולא לפרט זה או אחר או למשפחה זו או אחרת, אף אם זו בחרה להיבדל מהסביבה בה היא חיה. בשל כך, ובשונה מעמים אחרים, ההשתייכות לעם ישראל, להבדיל מן ההשתייכות למשפחת בני יעקב, אינה עניין אתני או גנטי אלא מתאפיינת במחויבות שהיהודי לוקח על עצמו כבן לעם ישראל. במדינת ישראל של היום יתכן שדי בעצם המחויבות לחיים בארץ ישראל כדי לשמר את הזיקה לעם ישראל, לפחות נכון להיום, אולם גלוי וידוע שבארצות העולם יהודי שאיננו מוצא עניין במחויבות זו סופו להתבולל ולהיטמע, והסטטיסטיקות מדברות בעד עצמן.

כלפי מה אמורים הדברים?

שימורם של הקיבוצים כקהילות המקיימות אורח חיים ייחודי של סולידאריות חברתית, גם אם בחלק מן המקרים במתכונת שונה מבעבר, תלוי בקבלת ייעוד זה ע"י הקהילה כמכלול.

קשה לראות מציאות בה לאורך זמן עניין זה נשאר עניין "משפחתי", כאשר משפחות נמצאות בסטאטוס שונה באותה קהילה – חברים מלאים, חברים בעצמאות כלכלית, תושבים וכיו"ב. מבחינה זו, תהליך כגון זה עליו הוחלט בראש צורים מבורך בעיני, ולוואי שיצליח.

גם אם כיום יש התנהלות קהילתית נפלאה בחלק מקיבוצינו המקיימים ריבוי מעמדות, אין עדיין פרספקטיבה של זמן המאפשרת לבחון האם במציאות זו הקיבוץ ישרוד ככזה, אך דוגמאות למציאות הפוכה, מרובת חיכוכים הנובעים מהשוני במעמדות, קיימות למכביר.

ההכרה הגוברת בעדיפות של קיום יישוב קיבוצי שכל תושביו הינם במעמד זהה אינה מקרית, והלוואי שהכרה זו תביא להגדלת הסיכוי לשימורם של הקיבוצים כקהילות בעלות ייעוד משותף.

גלעד אוברמן הוא חבר קיבוץ לביא. נשוי לנילי לבית פלק. אב לששה וסב לשניים. עסק בעבר בתחום המחשבים ולאחר מכן בתחום הניהול. לרבות ריכוז המשק בקיבוצו ובבית רימון. עובד כיום כעורך דין במשרד 'שלמה כהן ושות' בעמק הירדן, ובמסגרת זו מסייע לקיבוצים ומושבים שיתופיים בהסדרת תחומים שונים הנוגעים לחיים המשותפים של חברי אותם יישובים.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בעורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בעורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il